

Att arbeta kreativt i flexibla lärmiljöer

På middag med drottning Kristina

Henric Bagerius

Örebro universitet

2026

I historieundervisningen har teori en självklar plats. Den kan, som Martin Dackling och Sari Nauman skriver, låsa upp dörrar och öppna upp rum som gör det möjligt att förstå historien på nya sätt.¹ En teori hjälper oss att skapa logik i det som vid en första anblick kanske verkar obegripligt, och den ger skärpa i den historiska analysen och placerar ofta tolkningarna i ett större historiskt sammanhang. Samtidigt är det väl känt att teori ofta vållar problem för studenter som läser historia. Begrepp och ansatser uppfattas som abstrakta och svåra att relatera till ett konkret historiskt innehåll och applicera på historiska källor. Inte sällan blir teorianvändningen mekanisk. Det finns därför goda skäl att utarbeta läraktiviteter som tränar studenterna i att analysera olika teorier och visar dem att teoretiska modeller och perspektiv kan fördjupa vår förståelse av det förflutna.

En workshop som bjuder in studenterna i den historiska tolkningsprocessen är *Middagsbjudningen*. Den är också utformad på ett sätt som skapar engagemang, väcker nyfikenhet och frigör kreativitet.² I korthet går workshoppen ut på att studenterna får arbeta i grupper med en historisk källa, några teoretiska begrepp och skilda tolkningar av en historisk aktör, händelse eller process. Med planeringen av en middagsbjudning som pedagogiskt grepp får de tillsammans diskutera olika teoretiska ansatser och fundera över hur de förhåller sig till varandra. Det ger studenterna chansen att utveckla sin analytiska förmåga och sitt kritiska tänkande – ett givet mål i högre utbildning.

¹ Martin Dackling & Sari Nauman, "Historia och teori: En introduktion", i Martin Dackling & Sari Nauman (red.), *Teori i historisk praktik* (Lund: Studentlitteratur, 2022), s. 15.

² Grundidén till workshoppen *Middagsbjudningen* är genusvetaren Amund Rake Hoffarts. För att skapa ännu större aktivitet i workshoppen har inslag som utvecklats av sociologen Martin Lind och biomedicinaren Alexander Persson lyfts in. Alla är verksamma vid Örebro universitet.

Som läraktivitet kan *Middagsbjudningen* fyllas med olika innehåll. Här ges ett exempel från en kurs i historievetenskaplig teori på grundnivå där studenterna får fördjupa sig i olika tolkningar av drottning Kristinas självbiografi från det sena 1600-talet. Drottning Kristina (1626–1689) ärvde den svenska tronen i november 1632 när Gustaf II Adolf, hennes far, stupade i slaget vid Lützen. Hon övertog riksstyrelsen på sin artonårsdag i december 1644 och regerade därefter Sverige i närmare tio år.

Få svenska regenter väcker sådant engagemang i historieforskningen som drottning Kristina. Hon har alltid fascinerat och förbryllat historiker. Kristina var en färgstark personlighet – temperamentsfull, viljestark och handlingskraftig. Hon var snabb i tanken och gav rappa svar. Politik var en av hennes passioner. Vetenskap och kultur likaså. Men Kristina var rastlös; hon tröttnade fort, kastade sig från ett kunskapsområde till ett annat, från en politisk agenda till en annan. De här egenskaperna har starkt bidragit till det stora intresset för hennes person.

Drottning Kristina

Kristina var också en ovanligt kontroversiell regent. Trots påtryckningar från omgivningen vägrade hon att gifta sig. Hon valde slutligen att abdikera från den svenska tronen och därefter konvertera till katolicismen. Både i sin samtid och av eftervärlden har hon gjorts till föremål för en mängd spekulationer. Hennes kvinnlighet har ifrågasatts och hennes könstillhörighet har diskuterats.

Kristina gjorde två försök att skriva en självbiografi. Första gången var 1658 då hon ville förklara sin äktenskapsvägran, abdikation och konvertering. Ett annat försök gjordes 1681 när det började bli dags att tänka på eftermälet. I den versionen beskriver Kristina sin uppväxt och uppfostran. Inte minst hennes skildring av hur det gick till när hon föddes har intresserat forskare.

Workshoppen *Middagsbjudningen* utgår från ett par passager i drottning Kristinas självbiografi där hon med egna ord förhåller sig till kvinnlighet och manlighet.³ I textunderlaget som studenterna läser före workshoppen finns förutom två passager ur självbiografen utdrag ur fem arbeten som på olika sätt berör drottning Kristinas kön och hennes regentskap.⁴ De här arbetena är skrivna av litteraturvetaren Sven Stolpe, litteraturvetaren Ruth Nilsson, idéhistorikern Karin Tegenborg Falkdalen, historikern Malin Grundberg och litteraturvetaren Eva Borgström.⁵

³ Passagerna är hämtade ur Christina, *Självbiografi och aforismer*. Översättning och aforismurval av Marianne Rappe. Noter och efterskrift av Magnus von Platen (Stockholm: Natur & Kultur, 1957), s. 22–27 och 58–61.

⁴ Textunderlaget med utdrag ur drottning Kristinas självbiografi och olika vetenskapliga arbeten togs ursprungligen fram av historikern Hanna Markusson. Under åren har nya utdrag lagts till.

⁵ Sven Stolpe, *Drottning Kristina*. Bd 1: *Den svenska tiden* (Stockholm: Bonnier, 1960), s. 64–67; Ruth Nilsson, *Kvinnosyn i Sverige: Från drottning Kristina till Anna Maria Lenngren* (Lund: Gleerup, 1973), s. 104–106; Karin Tegenborg Falkdalen, *Kungen är en kvinna: Retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid* (Umeå: Umeå universitet, 2003), s. 171–173; Malin Grundberg, *Ceremoniernas makt: Maktöverföring och genus i Vasatidens kungliga ceremonier* (Lund: Nordic Academic Press, 2005), s. 190–194; Eva Borgström, "Manlighetsmotivet i drottning Kristinas självbiografi", i Eva Borgström (red.), *Makalösa kvinnor: Könsöverskridare i myt och verklighet* (Stockholm: Alfabeta/Anamma, 2002), s. 215–216 och 231–233.

Studenterna gör sina förberedelser för workshoppen enskilt och läser passagerna ur drottning Kristinas självbiografi och utdragen ur de fem forskarnas arbeten. Som stöd vid läsningen har de fått en handfull frågor att fundera över. Med hjälp av dem kan studenterna på egen hand påbörja en analys som de sedan vidareutvecklar och fördjupar tillsammans med andra under workshoppen. I förberedelserna arbetar studenterna med följande fem frågebatterier:

- Till vem riktar drottning Kristina sin berättelse? Vilket värde som historisk källa har hennes självbiografi? Vad kan den här typen av historiskt källmaterial användas till?
- Hur förhåller sig drottning Kristina till kvinnligt och manligt kön? Vad säger hon själv om sin könsidentitet?
- Vilka teoretiska begrepp använder forskarna i sina analyser av drottning Kristinas självbiografi? Vilka tolkningar gör de av det som hon berättar om sitt kön?
- Hur har förklaringarna av drottning Kristinas person förändrats? Vad berättar tolkningarna om sin tids historieskrivning?
- Vilka tolkningar är egentligen möjliga att göra utifrån drottning Kristinas utsagor? Är några tolkningar rimligare än andra? Finns det resonemang i hennes självbiografi som talar mot Sven Stolpes, Ruth Nilssons, Karin Tegenborg Falkdalens, Malin Grundbergs och Eva Borgströms uppfattningar?

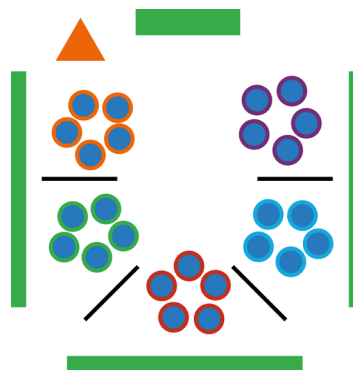
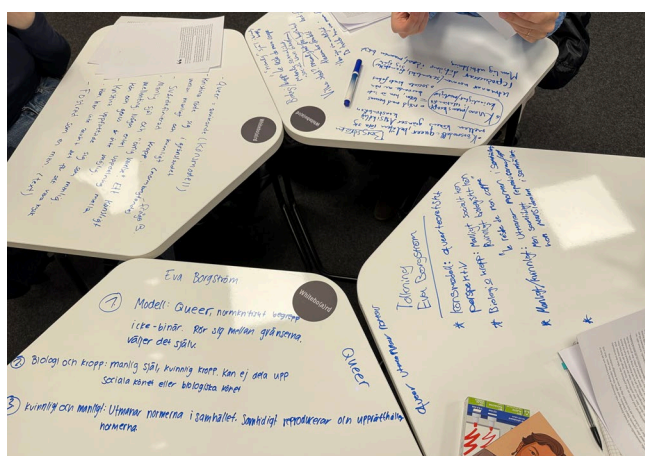
När studenterna sedan kommer till workshoppen får de möjlighet att på djupet diskutera utdragen ur drottning Kristinas självbiografi och tillsammans vända och vrida på de tolkningar som de fem forskarna har gjort.

Som framgår av frågorna kan workshoppen användas för att utforska hur en och samma källa kan ge upphov till en rad tolkningar och hur historiker och andra forskare kan dra nytta av mer eller mindre teoretiska begrepp och modeller för att förstå och förklara den historiska källans innehåll. Men arbetet med drottning Kristinas självbiografi och forskningen om den kan också bli en historiografisk övning där studenterna kan undersöka den genushistoriska forskningens födelse, framväxt och utveckling: från biologiska tankar (Stolpe) till könsroller (Nilsson), genussystem (Tegenborg Falkdalen), enkönsmodeller (Grundberg) och queerteoretiska ansatser (Borgström). De olika läsningarna av självbiografien kan dessutom, som vi ska se, placeras i ett normkritiskt perspektiv på historien och bilda underlag för en analys av historiska personers plats i dagens populärkultur och hur historien kan användas som spegel av vår tids tankar och idéer.

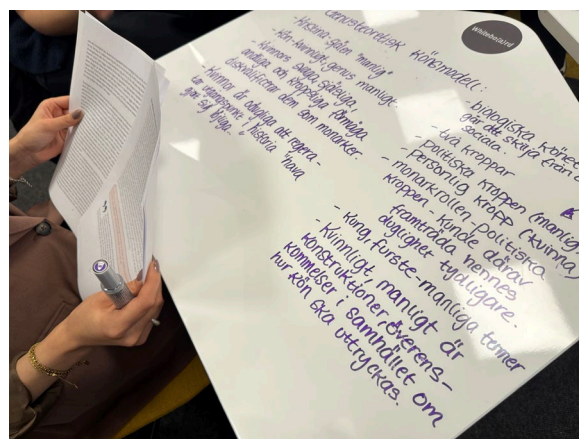
Workshoppen äger rum i en flexibel lärmiljö där studenterna får sitta vid var sitt bord format som en tårtbit.

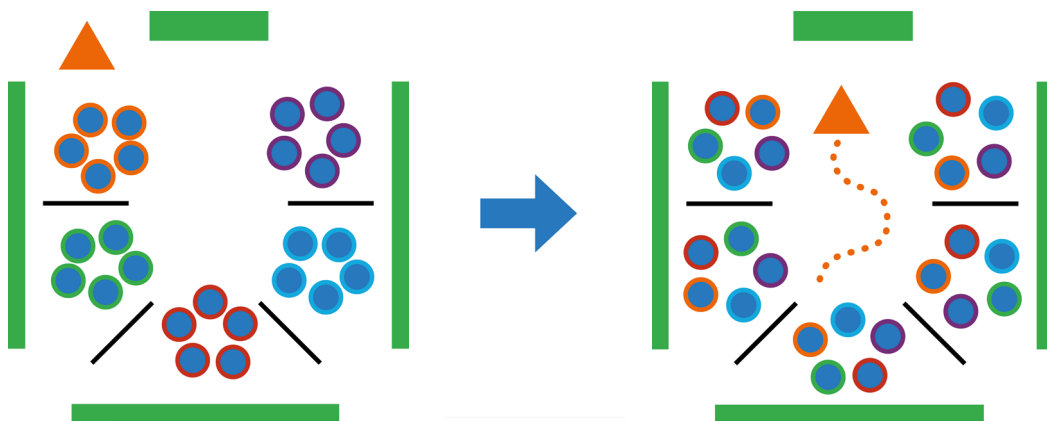
Uppställda mot varandra bildar borden tillsammans en hel tårta. De här borden har en skiva som går att skriva på med whiteboardpenna, och varje student har en egen whiteboardpenna under hela workshoppen. Studenterna placeras i fem expertgrupper, och varje grupp blir tilldelad var sin forskare och whiteboardpennor i samma färg: blå, röd, orange, grön eller lila. I rums- och aktivitetsdiagrammet nedan visas hur studenterna är grupperade i olika färger. Lärarens position i rummet är markerad med en orange triangel.

Tillsammans diskuterar grupperna sin forskares tolkning och hur den förhåller sig till de båda passagera i drottning Kristinas självbiografi. Alla studenter gör anteckningar på sitt eget bord. De här anteckningarna ska vara ett stöd för dem när gruppen senare splittras och de på egen hand ska representera sin forskare i en ny gruppkonstellation.

När expertgrupperna har diskuterat färdigt, omgrupperas studenterna och bildar nu ett antal tvärgrupper. Varje student bär med sig sitt bord till en ny grupp där fem bord med text skriven i fem olika färger utgör en enhet.

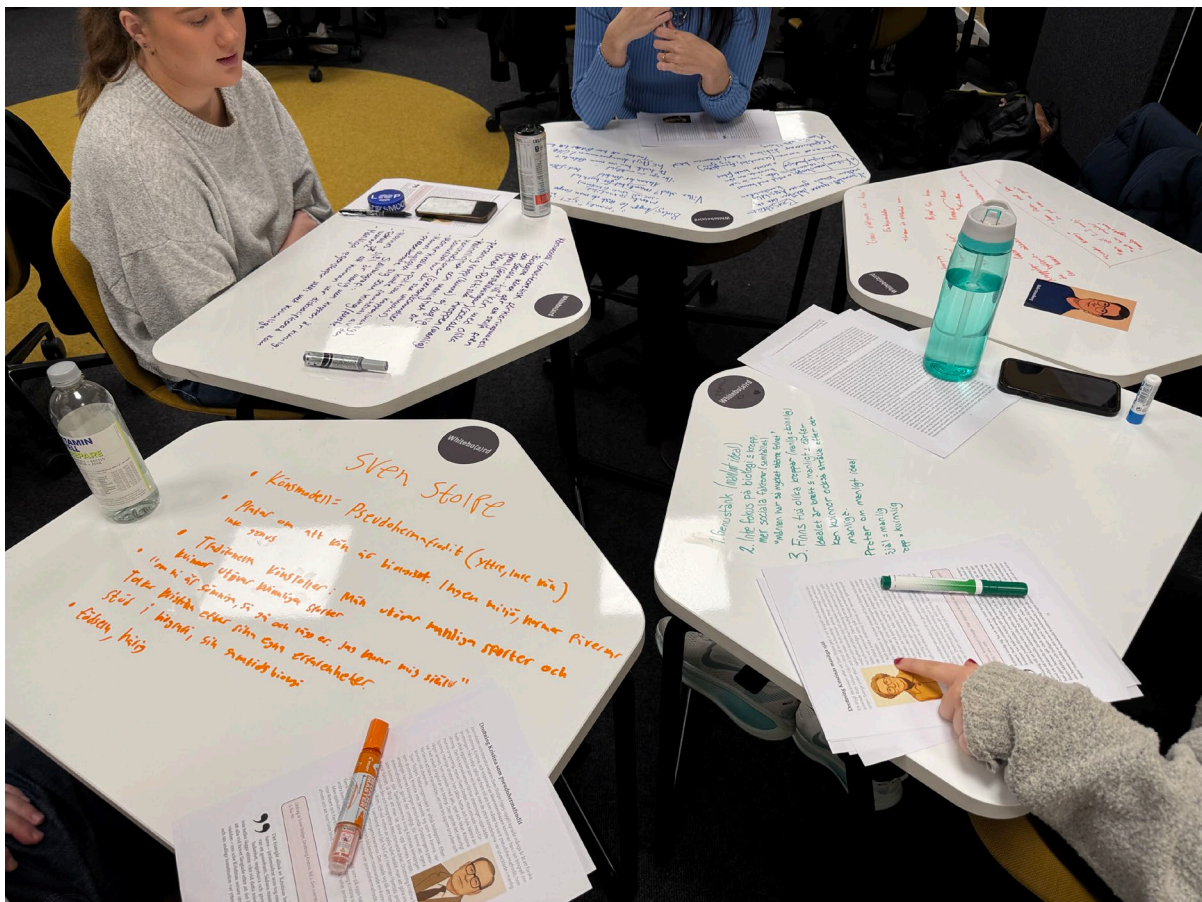

I grupperna finns nu alla forskare representerade, och studenterna får sin egentliga uppgift: att arrangera en middagsbjudning för de fem forskarna och göra en bordsplacering där alla gäster får en intressant kväll med givande diskussioner. Utifrån expertgruppernas fördjupade analyser ska tvärgrupperna se till att skapa så goda förutsättningar som möjligt för en trevlig middag där varje gäst får med sig nya tankar och idéer att fundera över.

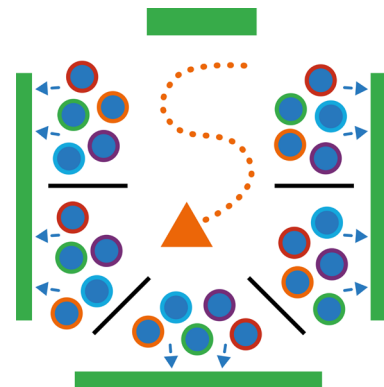
Här finns det flera viktiga frågor som studenterna måste ställa sig: Vilka forskare borde få chansen att prata lite mer med varandra? Varför? Vem skulle uppskatta att få sitta bredvid vem? Vilka gäster har så olika uppfattningar att de riskerar att komma på kant med varandra? Finns det i så fall någon annan gäst som kan fungera som brobyggare och därför bör placeras mellan dem? Ska sällskapet sitta vid ett runt bord eller vid ett fyrkantigt? Hur kan valet av bord tänkas påverka kvällens samtal?

I planeringen av middagsbjudningen är alla gruppmedlemmar viktiga. Allt som de har kommit fram till i sina expertgrupper – och som de har antecknat på sina bordsskivor – tar de nu med sig in i sin tvärgrupp. Det är med de här kunskapsbitarna som de tillsammans ska skapa en helhet. Det kräver att varje student tar ansvar för sin forskare, sina teoretiska begrepp och sin historiska tolkning.

Nu börjar analysarbetet på allvar. När borden skjuts samman och de olika perspektiven möts måste den nya gruppen gemensamt jämföra och kontrastera forskarnas teoretiska utgångspunkter och historiska förklaringsmodeller för att kunna slutföra uppgiften. Det är gruppens samlade insikter som gör det möjligt att skapa en genomtänkt bordsplacering som ger stimulerande och spänstiga samtal om drottning Kristinas könstillhörighet och regentskap.

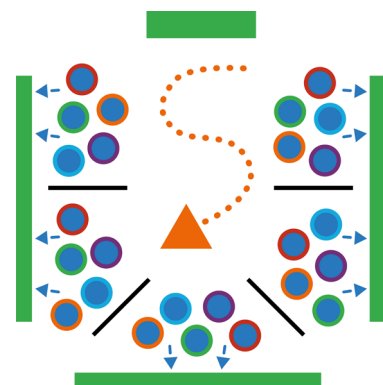

Till sin hjälp har tvärgrupperna tecknade bilder av forskarna i magnetiska kortramar som kan flyttas runt på en whiteboard. Stående framför tavlan måste studenterna alltså komma överens om hur gästerna ska placeras för att senare tillsammans kunna förklara varför de sitter som de gör. Under tiden rör sig läraren genom rummet för att se vad grupperna skapar.

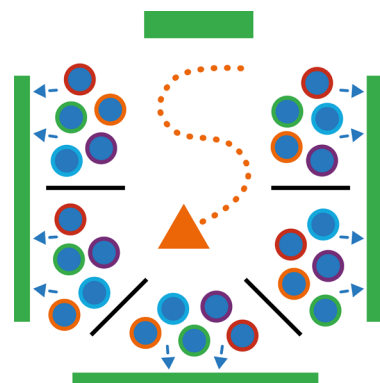
När studenterna har arbetat med bordsplaceringen en stund får de veta att ytterligare en gäst har bjudits in till middagen. Det är skådespelaren Aleksa Lundberg som tillsammans med konstnären Elisabeth Ohlson skrivit pjäsen *Kung Kristina Alexander* som hade premiär våren 2017. I pjäsen porträtteras Kristina som transperson, och studenterna får se en intervju där Aleksa Lundberg och Elisabeth Ohlson samtalar med Malou von Sivers i programmet *Malou efter tio* på TV4. I intervjun berättar Aleksa Lundberg, som själv är transperson, om hur hennes liv flätats samman med drottning Kristinas.

Efter att ha tittat på intervjun får grupperna i uppgift att även placera Aleksa Lundberg vid middagsbordet. Mellan vilka två forskare ska hon sitta? Vilka kan hon ha utbyte av att diskutera med? Och vilka borde få ta del av hennes erfarenheter och perspektiv?

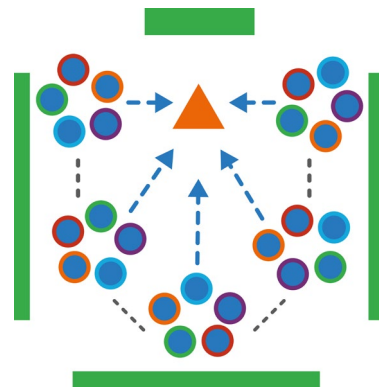

När bordsplaceringen är klar dyker plötsligt en objuden gäst upp. Det är förstås drottning Kristina själv som vill veta hur de andra sex gästerna uppfattar henne och har tolkat hennes självbiografi. Också hon ska få en plats vid middagsbordet.

Var ska drottningen sitta? Vilka gäster skulle enligt gruppen vara betjänta av att prata med henne? Finns det skäl att göra om bordsplaceringen från grunden nu när självbiografins författare deltar i middagen?

När även drottning Kristina fått en plats vid bordet går lärare och studenter gemensamt igenom de olika bordsplaceringarna och lyssnar till gruppernas motiveringar till varför gästerna sitter som de gör. Hur har resonemangen i grupperna gått? Funderade de över andra sätt att placera gästerna? Vad har varit särskilt utmanande i arbetet? Vad hoppas de ska hända under middagen?

Workshoppen avslutas med att studenterna får rösta – först på den tolkning av drottningens självbiografi som de anser vara den mest övertygande och därefter på den tolkning som de tycker är den mest spännande. Utifrån omröstningens resultat gör läraren en avslutande reflektion om drottning Kristinas självbiografi och hur den har tolkats på olika sätt i olika tider och olika situationer. Här finns det möjlighet för läraren att fördjupa resonemangen om de teoretiska begrepp och modeller som har diskuterats under workshoppen.

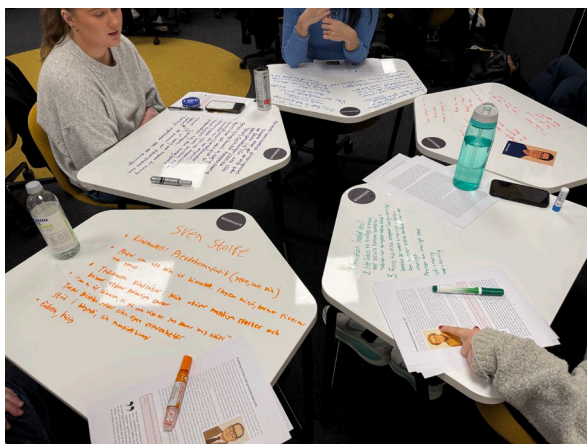
Middagsbjudningen kan följas upp med en individuell inlämningsuppgift där varje student med inspiration från de olika tvärgruppernas whiteboards får göra en egen bordsplacering och med stöd i textutdragen förklara varför gästerna bör placeras på ett visst sätt utifrån sin teoretiska ansats. Nu kan också studenten som värd för middagsbjudningen få välja var den själv vill sitta och vad den, utifrån sin egen

läsning och gruppernas diskussioner, skulle vilja fråga sina bordsgrannar om. Studenten skulle också kunna få i uppgift att formulera en fråga som kan engagera alla vid bordet och med den som utgångspunkt motivera gästernas, och sin egen, placering under middagen.

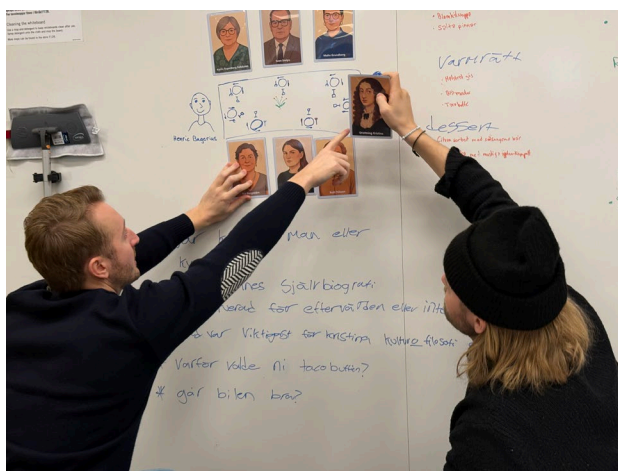
En annan möjlighet är att låta studenterna göra en historiebruksanalys av Malou von Sivers samtal med Aleksa Lundberg och Elisabeth Ohlson utifrån hur pjäsförfattarna använder drottning Kristina och forskningen om henne i sina resonemang.

Inlämningsuppgiften skulle även kunna utformas som en historiografisk analys där de fem forskarnas tolkningar ska relateras till en eller flera texter om genushistoriens framväxt och utveckling.

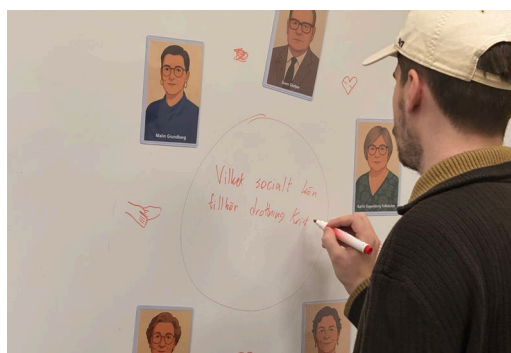
En bärande pedagogisk idé i *Middagsbjudningen* är att gemensamt arbete förutsätter eget ansvar. Varje student har att förvalta en teoretisk ansats och en historisk tolkning, och det är ett ansvar som varken kan ges bort eller gömmas undan. När expertgrupperna bryts upp och tvärgrupperna tar form blir det uppenbart att uppgiften bara kan lösas om alla medlemmar bidrar med sina kunskaper. Studentens förberedelser får därmed en tydlig funktion; de är nödvändiga för att gruppen ska lyckas. På så sätt skapas en lärsituation där eget ansvar och gemensamt arbete förstärker varandra. Studenterna inser att alla i gruppen måste ges utrymme och bli lyssnade på för att deras olika delar till sist ska bli en helhet – precis som tårtingsborden som de sitter vid.

Workshopen skapar också en hög grad av aktivitet. Studenterna sitter inte stilla och lyssnar. De läser, skriver, pekar, suddar och flyttar runt borden i rummet och bilderna på tavlorna. Det är dessutom tydligt att kroppens rörelser inte fungerar som ett avbrott i tänkandet utan i stället blir en del av det.

När slutsatser formuleras med whiteboardpenna på bordsskivorna och forskare flyttas närmare eller längre från varandra på tavlorna, blir det gemensamma tankearbetet dokumenterat och möjligt att omförhandla. Resonemang tar form i rummet och kan granskas och prövas tillsammans. Det som annars riskerar att stanna i huvudet eller på datorskärmen läggs fram på gemensamma ytor. Argument kan bokstavligen pekas ut, ifrågasättas och byggas vidare på. Alla studenter blir involverade i analysen och kan se hur kunskapen växer fram.

När studenterna planerar middagsbjudningen och gör bordsplaceringen arbetar de utan dator och mobiltelefon. Det är ett medvetet val. När de digitala enheterna läggs åt sidan förändras rummets dynamik. Uppmärksamheten i gruppen blir samlad och samtalen mer koncentrerade och mindre splittrade. Fokus riktas mot de andra medlemmarna och uppgiften som gruppen ska lösa.

De analoga ytorna – bordsskivor och whiteboards – fungerar under workshoppen som ett slags kollektivt minne där spår av tänkande finns kvar och går att återvända till. Lärandet blir alltså synligt. Det är möjligt att upptäcka hur en tanke har vuxit fram eller se hur en ståndpunkt har förändrats under arbetets gång.

Middagsbjudningen visar hur historieundervisning kan organiseras så att studenterna både får fördjupa sina insikter i teoretiska begrepp och ansatser och erfara vad det innebär att använda dem i ett sammanhang som väcker nyfikenhet, engagemang och lust att lära. Genom att ta ansvar, vara aktiva, tänka kritiskt och arbeta kreativt i en flexibel lärmiljö får studenterna möjlighet att upptäcka att historisk kunskap inte är något färdigt som förmedlas utan något som skapas, prövas och omförhandlas i dialog med andra. Och kanske är det just där, i det gemensamma arbetet runt borden och vid tavlorna, som historien blir som mest levande.

Symboler

Expertstudent

Lärare

Expertstudenter i tvärgrupp

Lärarens rörelse i rummet

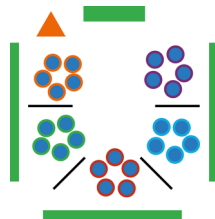

Kommunikationsyta

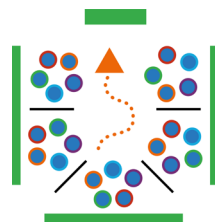

Rumsavdelare

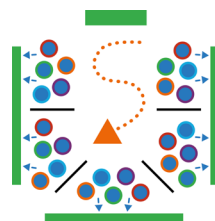
Rums- och aktivitetsdiagram

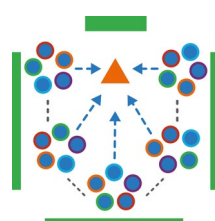
Studenterna arbetar tillsammans i expertgrupper med rumsavdelare på hjul placerade mellan grupperna. Läraren finns tillgänglig för att svara på studenternas frågor.

Studenterna arbetar tillsammans i tvärgrupper med rumsavdelare på hjul placerade mellan grupperna. Läraren rör sig genom rummet för att höra hur studenternas diskussioner går.

Studenterna arbetar tillsammans i tvärgrupper vid rummets väggfasta whiteboards. Läraren rör sig genom rummet för att se vad studenterna skapar.

Rumsavdelarna rullas bort, och läraren och studenterna sammanfattar läraaktiviteten. Grupperna berättar vad de har kommit fram till och reflekterar över varandras arbete.

